

COLECȚII DEZMEMBRATE. MONUMENTE DISPĂRUTE

ÎNCERCĂRI DE RECONSTITUIRE ALE UNOR GALERII DE PORTRERE DIN SECOLELE XVIII-XIX, PE BAZA UNOR PICTURI INTRATE ÎN COLECȚIA MUZEULUI BANATULUI

Elena Miclosik

Fondul mare de portrete al secției de artă a Muzeului Banatului, cca 220 de bucăți, s-a contituit prin diferite căi: prin donații făcute de persoane particulare și mai apoi de instituții, prin cumpărări și prin depuneri de către instituții cu diferite ocazii.

Urmărind mai atent câteva portrete, considerate anonime, din secolele XVIII-XIX, la un moment dat ne-au atras atenția câteva trăsături comune ale lor. Intrate în colecția noastră la intervale mari de timp, un grup de opt portrete proveneau sigur dintr-o galerie nobiliară locală de portrete, bănățenă din acest timp. Probabil au fost expuse într-un castel al familiei Kőszegi, care avea prenumele de Remete, și care stăpânea întinse domenii în fostele județe Timiș, Caraș-Severin și Torontal.

Pe spatele acestor picturi executate în ulei pe pânză, au fost lipite mici "etichete" (de fapt bucățele de hârtie, azi învechite - îngălbenite), care au indicat identitatea personajelor conținând și câteva referiri la momentele socotite a fi mai importante din viața lor. Mâna care a scris textul este aceeași în toate cele patru cazuri în care s-au păstrat intacte etichetele. În alte cazuri, când ele lipsesc, locul hârtiei lipită pe verso se identifică bine, la fel formatul și mărimea ei.

"Moda" portretelor se extinde puternic în secolele XVIII și XIX și în zonele de cultură mai îndepărtate de luxoasele orașe mari, apusene care o lansează. În cazul Banatului, influența cea mai puternică o avea Viena, mai ales în și după perioada de înflorire a Imperiului Habsburgic sub stăpânirea Mariei Tereza și a fiului său coregent, Iosif al II-lea.

Este perioada când se trece la reorganizarea și la "apropierea de Viena" a regiunilor recucerite de turci. Se repopulează zonele părăsite de localnici în timpul războaielor cu turcii cu populații aduse de pe toată

suprafața atotputernicului imperiu. Dar împreună cu această populație foarte pestriță vin și funcționarii lor, reorganizatorii provinciilor, aducând cu ei toată familia, toate obiceiurile și întreaga cultură dobândită în zonele apusene ale imperiului.

Astfel ajung la noi persoane purtând nume de rezonanță străină: Deschar (Jan de Hansen), contele Florimund de Mercy, contele 'Johann de Althan, familia Bissigen-Nippenburg.

După marile reorganizări administrative și armate, după reconstrucții, după încercări de (contra)-reformare a bisericii catolice unii se stabilesc la noi, cumpără moșii, ridică și populează sate, clădesc palate strălucite sau cochete și comode. Se căsătoresc între ei, se amestecă cu cele câteva familii locale înstărite, care vedeau viitorul asigurat prin trecerea sub tutela bineorganizatului stat imperial. Mai apoi, în scurt timp se va afirma și o puternică și bogată burghezie, care își va cumpăra titluri; sate, moșii și va colora puternic acel sânge nobil albastru adus din Lotharingia, Saxonia, Austria sau Ungaria de Nord, care se mândrea cu blazoane familiare dobândite cu câteva secole în urmă.

Cu ocazia licitațiilor imperiale, în anii 1781-85 contele Johann de Althan cumpără de la erariu (de la coroană) satele Nadăș, Moșnița, Sinersig, Giarmata, Remetea de Timiș, etc. ¹. După nici zece ani toate acestea ajung în proprietatea puternicului Kőszeghi János de Remete, vice-subprefectul județului Timiș între anii 1790-1795, apoi subprefectul Timișului în 1807-1809 ². Fratele acestuia László, este episcopul diocesei Cenadului între 1800-1828 ³.

János, un supus fidel al Curții Vieneze, având o educație dobândită în Apus, inteligent om de afaceri, deși este originar din județul Trencin (Slovakia) ajunge un abil funcționar-politician și mare moșier bănățean la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Poate chiar la îndemnul lui, a început să se formeze acea galerie de portrete familiare despre existența căreia ne-am putut convinge în urma examinării câtorva picturi aflate astăzi în colcția secției noastre.

Prima lui soție, născută Egyed, ne apare într-un portret de sfârșit de secol al XVIII-lea, purtând încă pieptănătură pudrată, înălțată de pe frunte, descoperind o față ovală, cu o expresie tristă, melancolică.

Îmbrăcămintea este a unei doamne de o situație socială deosebită: rochie decoltată, de un roz plăcut, cu margini de dantelă transparentă, având pe piept și pe mânecă câte o panglică mare de mătasă albastră cu ape verzi. Fundalul cald, brun și rochia colorată scot în evidență paloarea feței. Dar poate numai maniera de a picta a artistului lasă de dorit, deoarece până când diferitele materiale ale costumului sunt corect și plăcut redate, fața personajului este mult desenată. Volumul feței, carnația sunt mai superficial tratate, abordate într-o armonie cromatică mai rece.

Eticheta picturii ne relatează că avem în față portretul "primei

Anonim, *Portretul fetei a lui Kőszeghy János*

soții a lui Kőszeghy János de Remete II, născută Egyed" (Remetei Kőszeghy János II /Első neje sz. Egyed). Este o lucrare anonimă, nedatată, ulei pe pânză, P.M.T. 5633, 67,5 x 53 cm.

Un alt portret provenind sigur din rândul celor din galeria familiară, este " al fetei mai tinere a lui Kőszeghy János, din prima căsătorie". Eticheta indiscretă ne povestește că "într-un internat de fete la Viena, ca dar pentru producția la spinetă a primit de la Iosif al II-lea inelul ce-l are pictat pe deget. (Remetei Kőszeghy János /ifj. leánya I-ső nejétől. Egy bécsi nevelő/intézetben - II. József császártól kapta / az ujjára festett gyűrűt, egy vizsgálat alkalmával / spinett produktioja jutalmául).

Este un portret rococo, narator, reprezentând o tânără fată așezată într-un fotoliu adânc, în fața unui instrument cu clape, cu mâna stângă strângând cu un gest delicat cordonul de catifea al rochiei ample de mătasă roz. Deasupra corsajului strâns pe talie, decolteul este tivit cu o dantelă transparentă, fină. Mâna dreaptă este întinsă în față, spre clape

lăsând să se vadă amintitul inel. Fața personajului este chipul unei tinere, pline de proștețime, o copilă fragilă, cu privirea senină.

Artistul obișnuit cu redarea trăsăturilor personajelor portretizate cu pictarea îmbrăcămintii, a transparenței dantelei sau volumul faldurilor mătăsurilor grele, încearcă să introducă și vegetația din castel în tablou. Probabil neobișnuit în a prezenta detalii care să individualizeze sau să caracterizeze subiectele tratate nu va reuși: vegetația rămâne doar un ornament vegetal bidimensional, bine conturat, chiar stilizat, iar instrumentul, un subiect desenat stângaci, cu linii nefirești de drepte, într-o perspectivă liniară aproape infantilă. Prezența tututror acestor elemente secundare portretului propriu-zis ne face să bănuim că avem în față o pictură comandată de proprietar (părinții fetei?), care doreau ca lucrarea să suplinească și rolul de document în galeria familiei.

Tabloul nu este semnat, nici datat, este executat în ulei pe pânză, are dimensiunile de 97 x 74 cm, P.M.T. 5633.

În colecția muzeului nostru întâlnim și un portret, ulei pe pânză, reprezentând un bărbat tânăr, întors în profil de 3/4 spre dreapta,

*Anonim, Portretul Contelui Althan
(ulei pânză)*

îmbrăcat într-o haină albă, cu blană de jder, bogat ornamentată cu găitane și ciucuri aurii, cu jabou de dantelă fină și guler de mătăsă-albă. Pe cap are o perucă pudrată probabil legată la spate în codiță. carnația feței este foarte bine redată în tonuri calde de roz și brunuri care indică umbrele. Materialitatea îmbrăcăminții, carnația corect executată ne face să pierdem din vedere ușoara "greșală" a pictorului: personajul întors în profil de fapt este prezentat din față, astfel părțile mai îndepărtate ale corpului sunt stângaci desenate.

Este vorba de portretul "contelui de Althan, pictură ajunsă în rândul tablourilor de familie ale lui Kőszegi János împreună cu portretul primei soții a acestuia, născută Egyed". (Gróf Althan / Remetei Kőszeghy János 1-ső nejével sz. / Egyed-del került a családi képek közé).

Deci anonimul grijuliu, care a inventariat cândva aceste lucrări, prin această etichetă ne transmite importanta informație că au existat tablouri, mai mult, că aceste tablouri, această galerie a mai fost îmbogățită cu alte câteva, aduse de prima soție a subprefectului și că această doamnă, având numele de fată Egyed, probabil se afla în legături de rudenie cu contele Althan. * Altfel nu se explică de ce ar fi păstrat, de ce ar fi luat cu ea după căsătorie portretul unui bărbat străin.

Tabloul de altfel - restaurat recent - se dovedește a fi un bun portret de un pictor de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, de un artist format la o școală (austriacă?) cu pretenții, dar probabil ajuns undeva mai la periferia imperiului. Pânza pictată în ulei nu este nici semnată și nici datată, are dimensiunile de 67 x 51,5 cm, P.M.T. 879.

A doua soție a lui Kőszeghy János a fost una dintre fiicele lui Báchó János, * alt potentat al sfârșitului secolului al XVIII-lea, perfect districtual apoi comisar al Curții în Județul Timiș în 1789, mai târziu prefect în mai multe județe din sud-estul imperiului austriac.

Legătura cu această familie este atestată de prezența în galeria familiei a portretului lui "Báchó Klára de Dezsér, fiica contelui de Timiș, Báchó János, soția colonelului Hermann Sámuel", după cum mărturisește eticheta (Dezséri Bachó Klára / Bachó János temesi gróf leánya / Hermann Sámuel ezredes és neje). Este vorba de cumnata lui Kőszeghy János, o altă fată a lui Báchó János.

Este imaginea în ulei a unei tinere femei brunete, văzută din profil 3/4 spre dreapta, îmbrăcată într-o rochie de mătăsă albă cu decolteul larg, tivit cu dantelă transparentă, având la piept un buchet de flori trandafirii. Fața cu trăsături frumoase, proaspătă, strălucitor de tânără, ușor îmbujorată cu o privire deschisă, inteligentă este redată de penelul unui artist bun, cu mâna sigură, obișnuit să facă portrete pentru oameni cu pretenții.

Este o lucrare nesemnată, nedată, pe pânză, cu dimensiunile de 50 x 37 cm, P.M.T. 880.

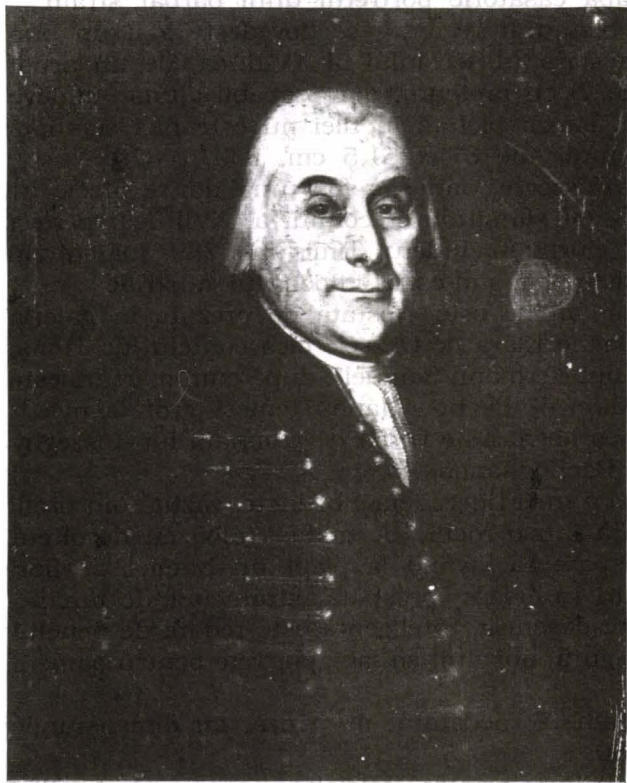
Existența acestei picturi printre celelalte aparținând familiei Kőszeghy, justifică întrebarea, oare nu a existat și chipul surorii sale,

al soției a doua a subprefectului, transpus pe pânză de mână unui artist al vremii?

Împreună cu portretul primei soții și al fetei mai mici au ajuns la muzeul nostru încă două portrete din această colecție Kőszeghy, dar într-o stare de conservare deplorabilă. Este vorba de imagine a unei doamne mai în vârstă și a unui bărbat, tablouri datând probabil de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Încă neidentificate, parțial distruse, urmează să fie incluse la rândul lor în galeria dezorganizată, pierdută și apoi parțial reapărută în acești ultimii 10-20 de ani, la secția de artă a muzeului nostru.

Din informații verbale am aflat că printr-o donație testamentară a mai ajuns la noi, împreună cu câteva dintre portretele mai sus amintite și o pânză mai mult distrusă, care însă ulterior s-a pierdut.

De la aceeași persoană care a făcut donația prin anii '50 a fost cumpărată o pictură, având aproximativ aceleași dimensiuni ca cele de mai înainte, 70 x 58 cm. Reprezintă un alt funcționar imperial, cu răspunderi administrativ-politice din Banatul secolului al XVIII-lea, este vorba de portretul lui Deschan Iosif. Pictura executată în ulei pe pânză

*Anonim, Portretul lui Deschan Iosif
(ulei pânză)*

ne prezintă un bărbat mai în vârstă, întors în semiprofil obișnuit, întâlnit și în celelalte lucrări, îmbrăcat potrivit situației sociale ocupate în acele vremuri. Hainele sale oglindesc ținuta unui funcționar provincial avut, iar expresia feței oglindește siguranța averii și a treptei sociale pe care se află. Deși în cazul acestuia nu avem dovada etichetei, nu este exclus să fi făcut parte din galeria de portrete de la castelul familiei Kőszeghy, deoarece acesta în 1816 îi dă fetei sale, Judith, drepturile de moștenitor - bărbătesc căsătorind-o cu Sigismund Deschan de Hansen.⁷ Poate că în urma acestei legături au unit și valorile artistice ale celor două familii, nu numai moșiile.

În urma amănunțitelor cercetări viitoare am putea afla multe despre portretele considerate anonime, aflate în colecția muzeului nostru. Poate în câteva cazuri am putea descoperi numele autorilor, atât a reprezentărilor anonimi cât și a meșterilor sau de ce nu, a măștrilor locali sau ajunși la noi doar cu ocazia pelerinajelor lor prin castelele care le ofereau de lucru.

NOTE

1. Brosovszky Samu, *Magyarország vármegyéi és városai*, I. Budapest, 1912, p. 367 .
2. Idem, p. 414
3. Brosovszky Samu, *Magyarország vármegyéi és városai*, II. Budapest, 1912, p. 219
4. Nagy Iván, *Magyarország családjai címekkel és nemzedékrendi táblákkal*, I., Pest, 1857, p. 24.
5. Brosovszky Samu, op.cit., II., p. 367
6. Nagy Iván, op. cit., I., p. 81
7. Brosovszky Samu, op. cit., I. p. 414

ESSAI DE RECONSTITUIRE UNE GALERIE DES PORTRAITS NOBILIAIRES, DE LA FIN DU 18-E SIÈCLE, EN UTILISANT QUELQUES TOILES TROUVÉES DANS LA COLLECTION DU MUSÉE DU BANAT (résumé)

Parmis les 220 portraits, que le Musée du Banat possède, il y a quelques inconnus, nous ne le connaissons pas n'y le nomme de l'artiste n'y le nomme de ce qui este représenté.

Un nombre de huit portraits semblent faire partie d'une galerie nobiliaire, fondée peut-être à la fin du 18-e siècle par le conte Kőszeghy

János de Remete, sousperfect du Timis.

A la fin du 18-e siècle et au debut du 19-e la mode de vivre entre Vienne, la capitale impériale, et la province (Banat) s'uniformise de plus en plus. La région retrouve une nouvelle population et un nouveau dynamisme administratif, immobilier, commercial et culturel. dans les palais nobiliaires viennent des artistes pèlerins, ils arrivent souvent de Vienne, de l'Occident pour immortaliser les personnalités importantes et leurs familles. C'est la periode quand se forment les galeries des portraits nobiliaires, mais malheureusement aujourd'hui nous ne connaissons pas que certain de ces toiles.

Dans le Musée du Banat se trouvent huit tableaux ou les pentres ont représentés: la première femme de Kőszeghy, une de ces filles, sa bellesœur, les contes d'Althan et Deschan, et encore trois personnes qui ont fait partie de cette grande famille de la fin du 18-e siècle.

Au' d'hui trois de ces oeuvres sont restaurées par une spécialiste de notre Institut pour être exposées dans les salles du musée.